

BANKALAR VE KOBİ'LER İÇİN DÖNÜM NOKTASI: BASEL II STANDARTLARI

Ahmet TURGUT*

ÖZET

Uluslararası finansal sistemde uygulanan düzenleyici kriterlerin başında gelen Basel II standartları tüm ekonomileri, özellikle gelişmekte olan ülkeleri, etkileyeceği düşünülmektedir. Gelişen piyasaların hem kendi aralarında hem de gelişen piyasalarla entegre olması nedeniyle, bir finansal piyasada yaşanan kriz diğer piyasaları da kısa sürede etkileyebilmektedir. Bu nedenle uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standart yaklaşımların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türk finansal sisteminin yeniden düzenlenmesi, başta bankacılık ve KOBİ'ler olmak üzere pek çok sektörü etkileyecektir. Basel II kriterleri karşısında Türk bankacılık sektörü ve KOBİ'lerin durumu ele alınarak yapılması gerekenler bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de bankacılık sektörü ve KOBİ'lerin, finansal yapılarını güçlendirip, finansal şeffaflığı ve kurumsallaşmalarını sağlayarak uluslararası rekabet ortamında başarılı olabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basel I, Basel II, Basel II'nin Bankalara ve KOBİ'lere etkileri.

ABSTRACT

It can be argued that all economies, especially the developing ones, will be affected by the Basel II standards which are the main regulatory criteria in the international financial system. As the developing economies integrate both with each other with the developed economies, a crisis which occur in a financial market affects others too in a short time period. Therefore a need to develop some standard approaches monitored by an impartial body and accepted on the global level has been occurred. In this context, reorganizing Turkish financial system will have an impact on many sectors mainly on banks and on small and medium sized enterprises. This paper studies Basel II criteria with regards to the banking sector and the small and medium sized enterprises in Turkey and discusses about what it should be done. It was concluded that Turkish banks and small and medium sized enterprises can be successful only with strengthening their financial situation, increasing their financial transparency and institutionalization.

Keywords: Basel I, Basel II, the effects of Basel II on banks and small and medium sized enterprises.

* Dr., Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F, İşletme Bölümü, aturgut@nigde.edu.tr

1. Giriş

Son yıllarda etkisini arttıran küreselleşme olgusu sermaye hareketlerinin etki, biçim ve sürecini ciddi bir biçimde değiştirmiştir. Bu gelişmeler genellikle liberalizasyon/entegrasyon olarak ifade edilmekte olup, genel olarak ekonomi ile özel olarak ise, finansal piyasalarla ilgili getirilmiş olan kısıtlayıcı düzenlemelerin ortadan kaldırılması, devletin ekonomideki rolünün azaltılması, kaynak dağılımının, üretim ve fiyatlandırmanın piyasa tarafından yapılmasına ve ulusal finansal piyasaların uluslararası finansal piyasalarla bütünleşmesini ifade etmektedir.

Finansal piyasalar bütünleştikçe, hükümetler, finansal piyasalara kısıtlamalar getiren düzenlemeleri ya tamamen ortadan kaldırmakta ya da kısıtlamaları gevşeterek liberalizasyona yönelmektedir. Ayrıca, liberalizasyon hareketleri ve teknolojik gelişmeler, hükümetlerin etkisini azaltırken finansal piyasaların globalleşmesini ve entegrasyonunu teşvik ettiği için uluslararası finansın gücünü arttırmaktadır. Ancak bu süreçte başta bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzluklar; risklerin artması ve krizler, finansal sistemin düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir.

Bankaların maruz kaldıkları risklere karşı sağlam sermaye yapısına sahip olmalarını sağlamak ve ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde 1975 yılında Basel Komitesi oluşturulmuştur. Komitenin amacı, üye ülkelerin denetleme teknikleri ve çalışmalarını ayrıntılı şekilde belirlemek değil, ortak standart ve yaklaşımlar saptayarak aynı vizyonu tüm dünyaya yayabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla komite, 1988 yılında “Basel I” uzlaşısı olarak da bilinen bir sermaye ölçüm sistemini oluşturmuştur. Dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının ilk adımı olarak kabul edilen bu uzlaşısı ile, “uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttukları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır” (Teker ve Diğerleri, 2005). Bu düzenleme ile ülkelerde farklı standartlarda uygulanan veya hiç uygulanmayan sermaye yeterliliği hesaplama sistemlerini tek bir yapıya kavuşturmuştur. Bu standartlar ile bankaların uymaları gereken kriterler belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını arttırmak üzere, sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8’den az olmasını engelleyen sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir (Babuşcu, 2005: 48). Bu çalışmada öncelikle Basel Komitesi çalışmalarına değinildikten sonra Basel II kararları ve ekonomik etkileri üzerinde durulmaktadır.

2. Basel Komitesi Çalışmaları

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi (Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesi) ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) nezdinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adında bir komite oluşturulmuştur. Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmaktadır (Tekere ve Diğerleri, 2005). Yapılan düzenlemeler yol gösterme ve tavsiye niteliğindedir. Ancak, komitenin yaptığı çalışmalar ortak bir standartla çalışılmasını temin ettiği için her geçen gün yaptırımı olan düzenlemeler haline gelmektedir. Komitenin çalışmalarıyla uluslararası denetim kapsamında farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır (Beşinci, 2005: 16).

Bu komite, 1975 yılında bankaların yurt dışı birimlerinin faaliyetleri ile sermaye ve likidite koşulları konusunda üye ülkeler arasında uyulması gereken ortak koşulları belirlemiş ve bu konuların gözetimine karar vermiştir. Zaman içinde ortaya çıkan diğer banka krizleri nedeniyle komite, farklı zamanlarda (1983, 1988, 1992, 2004 gibi) bankaların asgari sermaye şartları ve gözetimleri konusunda yeni kriterler belirlemiş ve söz konusu kriterlerin uygulamalarının izlenmesini karara bağlamıştır. Komite işlevini yerine getirirken, üye ülkeler arasında bilgi alış verişinde bulunmakta, ulusal düzenleyici otoriteler arasında işbirliğini geliştirmekte ve bankalarla ilgili olarak belirlenen minimum standartları üye ülkelerin düzenleyici otoritelerine tavsiye ederek uluslararası faaliyet gösteren bankaların ve genel olarak bankacılık sisteminin doğurabileceği riskleri minimize etmeyi hedeflemektedir (Alp, 2000: 306).

Basel Komitesi, sermaye yeterliliği mevzuatının uluslararası faal bankalar arasında önemli bir rekabet eşitsizliği kaynağı olmasını engellemekteki tutarlılığını sürdürmek ve uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını ve sağlamlığını güçlendirmek için 2004 yılında Basel II uzlaşısını yayınlamıştır. Çok geniş bir ülke katılımıyla uygulanan Basel I yerine ülkeler artık Basel II'yi uygulamaya hazırlanmaktadır.

Basel I uzlaşısının uygulamaya konması, bankaların sermaye standartlarını uluslararası tarzda birbirine yaklaştırmıştır. Ancak kredi risk hesaplaması konusundaki birtakım eksiklikler, finansal piyasalardaki gelişmelerle birleşince, dünya bankacılık sektöründe önemli bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlar;

uygulanan sermaye standardının risk ölçümlerinde yetersiz kalması ve sadece kredi riskini esas alması; uygulanan risk ölçüm yönteminin tüm bankalar tarafından kolaylıkla uygulanabilecek kadar basit olması nedeniyle, yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması; temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması, operasyonel riskin (bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dökümantasyon zayıflıkları, operatör hataları, sel, yangın v.b. doğal afetler) hesaplanmaması ve sektördeki rekabeti bozucu etkiler olarak sıralanmaktadır (Teker ve Diğerleri, 2005). Bu eleştiriler ve eksiklikler göz önüne alınarak, Basel Komitesi 1999 yılında başladığı yeni sermaye yeterliliği taslak çalışmasını 26 Haziran 2004 tarihinde kesinleşerek Internet sitesinde Basel II Uzlaşısı olarak yayınlamıştır.

Basel II, bankalarda etkin risk yönetimi, denetim ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırmak ve bu sayede sağlam bir bankacılık sistemi oluşturmak ve dolayısıyla finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir düzenlemedir. Amaçlanan, bankaların bilanço içi veya dışındaki risk doğuran her kalemi için belli bir sermaye ayırmasıdır. Bu zorunluluğun altında yatan temel neden, ilgili bilanço kaleminden kaynaklanan riskin gerçekleşmesi durumunda bankanın sermaye yapısının bozulmaması ve bu durumdan bankacılık sektörünün olumsuz etkilenmemesidir (Babuşcu, 2005: 48). Öncelikle gelişmiş ülkelerde (G-10) uluslararası bankacılık yapan finansal kurumların yeni sermaye standartlarını uygulamaya başlamasını öngörmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 3).

Yeni yaklaşımın üç dayanak noktası bulunmaktadır. Bunlar; i) asgari sermaye yeterliliği, ii) sermaye yeterliliğinin denetimi ve iii) piyasa disiplini'dir (BIS, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>: 2007). Asgari sermaye gerekliliği konusunda Komite, Basel Uzlaşmasının bazı bölümlerinde değişikliğe gitmiş, özellikle bankaların risk profilinin daha detaylı olarak tanımlanması gereği üzerinde durmuştur. Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve minimum sermaye yeterlilik oranının % 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Bu bağlamda yapılan bir önemli değişiklik de; kredi riski, faiz ve operasyonel riskleri de kapsayacak biçimde daha geniş bir biçimde tanımlanmıştır.

Sermaye yeterliliği çerçevesinin ikinci unsuru, “sermaye yeterliliğinin denetimi” sürecidir. Bu süreç, gözetim ve denetim yetkesinin (supervisory authority) bankaların sermaye durumunun genel risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde denetim yapmasını gerektirmektedir. Bundan beklenen ise, gözetim ve denetim yetkesinin, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda erken müdahale edebilmesini sağlamaktır. Gözetim ve denetim yetkeleri, bankalardan

asgari sermaye yeterliliği oranından daha fazla bir sermaye bulundurmalarını talep edebilmektedir. Bunun yanı sıra yeni çerçeve, banka yönetiminin bir iç sermaye değerlendirme süreci geliştirmesi ve bankanın risk profili ve çevresi ile doğru orantılı hedefler belirlenmesi gerektiğine de işaret etmektedir. Bu içsel risk değerlendirme sürecinde, amaca ve kurallara uygunluğunu denetlemekten de yetkelerin sorumlu olması önerilmektedir.

Konunun üçüncü unsuru “piyasa disiplini”dir. Bu başlık altında bir bankanın diğer piyasa katılımcıları tarafından durumunun değerlendirilebilmesi ele alınmaktadır. Böyle bir değerlendirmenin anlamlı olabilmesi için, bankaların gerekli bilgileri, zamanında açıklayacak saydamlıkta olmaları gerekmektedir. Bunun sağlanması ise düzenleyici kurulların sorumluluğunda olacaktır. Kısaca, Basel II yaklaşımıyla; mali piyasaların güvenliğinin ve sağlığının artırılması, rekabetçi eşitliğin artırılması ve riskler konusunda daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturulması hedeflenmiştir. Yeni düzenleme ile bankalar sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir. Ayrıca, operasyonel risk için %20 tutarında sermaye bulundurma zorunluluğu bankaların minimum sermaye ihtiyacını arttıracaktır.

3. Basel II'nin Ekonomik Etkileri

Küreselleşme neticesinde uluslararası ekonomik ve finansal rekabet çok büyük oranda artmıştır. Bankacılık sektörü, gelişen teknoloji, liberalizasyon/entegrasyon ve uluslararası rekabet ile çok çeşitli ürün ve hizmet sunan bir sektör haline gelmiştir. Dolayısıyla sektördeki riskler çok çeşitlenmiş ve karmaşık bir hale gelmiştir. Bu riskler iyi yönetilememesi durumunda finansal sektör kaynaklı krizlerin, oluşumu ve etkileri hızla yayılmakta ve tüm ekonomileri etkileyebilmektedir (Beşinci, 2005: 27). Bu nedenle BIS ve uluslararası etkin finansal kuruluşların liderliğinde önce 1988 yılında Basel I kararları uygulamaya konmuştur. Aradan geçen yıllar itibariyle Basel I'de görülen yetersizlikler giderilerek 2004 yılında Basel II kararları açıklanmıştır. Basel II kararlarını, başta G-10 ülkeleri ve AB ülkeleri 2007'nin başından itibaren uygulamaya başlamıştır. ABD kararları 2012 yılında, Türkiye ise 2009 yılı Ocak ayından itibaren uygulayacağını açıklamıştır (BIS, http://www.bis.org/publ/bcbs_n111.htm: 2007). Bunlara ilaveten FSI (Financial Stability Institute) tarafından 2004 yılında yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan 107 ülkeden 100'ü, zaman içerisinde Basel I gibi Basel II'yi kullanmayı planladıklarını belirtmişlerdir (Karabıyık ve Anbar, 2006: 40).

Basel II uzlaşısının gelişmiş ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından çeşitli sonuçları olacağı

beklenmektedir. Örnek olarak; gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinin artması ve verilen kredi miktarının azalması, vadelerinin kısılması, büyük bankaların rekabet avantajlarının artması ve konjonktürel dalgalanmaları arttırması beklenmektedir. Ayrıca bu kararların gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkelere olası olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak ise, dış kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı önem verilmesi, ileri ölçüm yöntemleri için istenen verilerin yetersizliği, iki farklı bankacılık sisteminin ortaya çıkması sonucu yabancı veya büyük bankaların rekabet avantajı elde etmesi, uygulama maliyetlerinin yüksekliği ve kalifiye personelin yetersizliği v.b. gibi olumsuz etkiler beklenmektedir (Karabıyık ve Anbar, 2006: 43-48).

Basel II'nin Türkiye ekonomisi üzerindeki muhtemel etkilerinden en önemlisi, kamu borçlanmaları üzerinde görülecektir. Mevcut uygulamada kamu borçlanma senetleri (Hazine senetleri), nitelikleri ne olursa olsun bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasında % 0 risk ağırlığına tabi tutulması bankalara sermaye yükümlülüğü doğurmamaktadır. Ancak, Basel II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye'nin borçlarının risk ağırlığı %0'dan %100'e ve Türk bankalarının borçlarının risk ağırlığı ise %20'den %100'e çıkacağı için, Basel II'yi uygulamaya bile, Türkiye'nin ve Türk Bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır (Beşinci, 2005: 19). Sonuç olarak bu değişikliğin temel olarak bankacılık sektörü ve sermaye ihtiyacı olan işletmeleri, özellikle KOBİ'leri olumsuz etkileyeceği düşünüldüğünde çalışmanın bu bölümünde Basel II'nin bankacılık sektörüne ve KOBİ'ler üzerine etkileri incelenecektir.

3.1. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır (Özince, 2007). Bankacılık sektörünün, global piyasalardaki gelişmelerden etkilenmesi ve bu sektörde yaşanan olumsuzlukların ekonomilerin tümünü kolaylıkla etkileyebilecek hale gelmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaya başlamıştır. Basel II uygulamalarıyla Türkiye'nin ülke ve banka risk ağırlığı değişeceğinden finansal istikrarı önemli oranda etkileneceği tahmin edilmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründe yaşanan sorunlar ve gelişmelerin sonucu olarak, Basel II'ye uyum sürecinde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve Türk Bankacılık Sistemi büyük oranda değişmiştir. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak hem iç baskılar hem de uygulanmakta olan ekonomik istikrar programına taraf olan IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların dış baskıları sonucu başta sektörün gözetimi ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapmak zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanmaktadır (Beşinci, 2005: 24);

- Öncelikle 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı yeni bankalar kanunu düzenlenmiştir. Bu kanun ile Türk bankacılığına getirilen en önemli düzenleme 9. maddenin 4. fıkrasında yer almıştır. Bu maddede “Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu esasları ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla” ve bankaların yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunlu tutulmuştur.

- Türk bankacılık sisteminin sağlam bir şekilde işleyebilmesi için bankacılık kanununa paralel olarak BDDK kurulmuş, kurum 31 Ağustos 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir.

- BDDK tarafından hazırlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 08.02.2001-24312 tarih ve sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin geçici maddesi ile bankalara, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerini yeni duruma uygun hale getirmeleri için 1.1.2002 tarihine kadar süre tanınmıştır.

- BDDK, 10 Şubat 2001 tarihinde Sermaye Yeterlilik Tebliği'ni yayınlamıştır. Bu tebliğ, BIS'in 1996 değişikliği adı ile yayınladığı ve gelişmiş piyasalarda 1 Ocak 1998 yılında uygulamaya başlanan tebliğin muadilidir. Artık bankalar Sermaye Yeterlilik Oranı eski yöntemle değil, piyasa riskini de içerecek şekilde her gün ölçeceklerdir

- 01.11.2005 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede 5411 sayılı yeni bankacılık kanunu yayımlanmıştır. 5411 sayılı kanun, 4389 sayılı kanunda yer alan maddelerin çoğunu aynen benimsemekle birlikte, 4389 sayılı kanunda eksik bırakılan veya yer almayan çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler getirmiş bulunmaktadır (finansal holding şirketi, destek hizmeti kuruluşu, denetim komitesi, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları gibi). Yeni Kanun “sistemik riske karşı alınacak önlemler” başlıklı 72. maddesinde finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek ölçüde olumsuz bir gelişmenin ortaya çıkması ve bu durumun koordinasyonundan Bakanlar Kurulu sorumlu

tutulmuştur. Ayrıca, bu kanun bankaların mali bünyelerinde zayıflamalar olması durumunda BDDK'ya yasal önlemler alma yetkisi vermektedir.

- Türkiye'de Basel II'nin 2009 yılının başında uygulamaya başlaması planlanmaktadır. Kredi riski ve operasyonel risk için sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da, 2009 yılından itibaren kullanılmasına izin verilmesi planlanmaktadır.

Basel II Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Basel II'nin yüzde fazla ülke tarafından uygulanmaya hazırlandığı bir dönemde uygulamadan uzak kalmak Basel II'nin muhtemel olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayacağı gibi ilave maliyetleri olabileceği düşünülmektedir. Buna ilaveten, Basel II ile beklenen muhtemel faydaları şu şekilde ifade edebiliriz (Beşinci, 2005: 26); Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması, bankaların aracılık hizmetlerini daha etkin biçimde yerine getirmesi, bankalar aracılığıyla kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması, bankaların sermaye seviyelerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması, bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme beklenmektedir. Ayrıca, Basel II kararlarının uygulanma süreciyle birlikte finansal yapının büyük oranda değişime tabi olacağı ve etkileneceği açıktır. Bu etkileşimin olumlu sonuçlanabilmesi için, Türkiye'de, uygulamaya geçilmezden önce yapılması gerekenleri TBB şu şekilde ifade etmektedir (TBB, 2007

<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>: 8);

Öncelikle Türkiye'de denetim otoritesinin (BDDK) öncülüğünde, risk yönetim ve derecelendirme kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Türk bankalarının kendi iç risk değerlendirme modellerini geliştirip uygulayarak, uluslararası standartlara yaklaşma yönünde gayret etmesi gerekmektedir. Türk bankaları, kredi ve operasyonel riskleri için veri setleri oluşturmaya ve perakende bankacılık faaliyetlerine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Ayrıca, her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da BDDK tarafından belirlenmesi uygun olacaktır. Bununla birlikte, BDDK'nın seçtiği modelleri bu amaçla sınama yetkisini kullanması etkinlik açısından uygun olacaktır. Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi, gerek veri tabanının oluşturulması, gerekse uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar, bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu amaçla, bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilmesi yararlı

olacaktır. Ancak hepsinden önemlisi, BDDK'nın en kısa sürede ülke şartlarına uygun yasal düzenlemeler getirmesi gerekmektedir.

3.2. Basel II'nin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) Üzerine Etkileri

Basel II düzenlemeleri bankacılığın yanı sıra işletmeleri de yakından ilgilendirmektedir. Düşük risk ağırlığına sahip işletmeler, bankalardan düşük maliyetli kredi kullanma olanağına sahip olurken, yüksek riskli işletmeler ise kredi bulmakta zorlanacaklardır. Burada özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) durumu önem arz etmektedir. Türkiye'deki işletmelerin %99'unu oluşturan, istihdamın büyük bir kesimini kapsayan, ekonomik büyüme ve ihracata önemli derecede katkı sağlayan KOBİ'leri yakından ilgilendirmektedir.

Ülkelerin kalkınma seviyesi ve sektörler arasındaki farklılıklar nedeniyle KOBİ tanımlamaları, ülkeden ülkeye, sektörden sektöre hatta bölgeden bölgeye bile değişmektedir. Her ülke, kendi iktisadi şartlarını göz önüne alarak ihtiyaca cevap verecek tanımlar oluşturmaktadır. Her ne kadar KOBİ'lerin tanımlanmasında, kullanılan kriterler çok farklı şekiller almakta ise de, bu kriterlerin birçoğunun tüm ülkelerde kullanıldığı görülmektedir (Yörük ve Ban, 2003: 4).

Türkiye'de bir yıl öncesine kadar üzerinde uzlaşmış bir KOBİ tanımının olmaması nedeniyle KOBİ'lere hizmet veren her kurum ve kuruluş farklı bir KOBİ tanımından hareket etmiştir. Bu nedenle, uygulamada farklılıklar oluşmuştur. Ayrıca farklı tanımlar KOBİ'lere yönelik istatistiklerin farklı sonuçlar vermesine de yol açmıştır. KOBİ tanımlarındaki diğer bir sorun da sadece "imalat sanayii" işletmelerini kapsama almasıdır. Dolayısıyla diğer sektörlerde faaliyet gösteren tüm işletmeler, esnaf ve sanatkarlar kapsam dışında kalmakta; mevcut devlet teşviklerinden yararlanamama durumu ile karşılaşmışlardır. Bütün bu sorunları ortadan kaldırarak ekonomik ve finansal entegrasyonu kolaylaştırabilmek için 2006 yılında, 2005/9617 sayılı bakanlar kurulu kararı ekinde 18 Kasım 2005 ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik" ile çözümlenerek işletmeler ölçeklerine, mali bilançolarına ve türlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımlarını Gösteren Tablo

Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro	Bilanço
1-9 (mikro işletme)	≤ Milyon YTL	≤ Milyon YTL
10-49 (küçük ölçekli işletme)	≤5 Milyon YTL	≤ 5 Milyon YTL
50-249 (orta ölçekli işletme)	≤ 25 Milyon YTL	≤ 25 Milyon YTL

Kaynak: KOSGEB 2006 Yılı Faaliyet Raporu,

<http://www.kosgeb.gov.tr/dosyalar/mevzuat/2006%20YILI%20FAALİYET%20RAPORU.pdf>.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin, ülke ekonomileri için vazgeçilmez bir unsur olduğu, ekonomik canlanma, yapısal değişim ve teknolojik yeniliklere uyum konusunda önemli rolleri olduğu bilinmektedir. Ayrıca KOBİ’lerin gerek sayıları, gerek sanayi üretimindeki payları ve gerekse milli gelire katkıları bakımından ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Türkiye’nin AB projesi çerçevesinde dünya ekonomisiyle entegrasyona çalıştığı bir dönemde Basel II uzlaşısıyla ortaya konulan ve AB’nin de kabul ettiği KOBİ kriterlerini incelediğimizde Türkiye’nin kriterleriyle Basel II (aynı zamanda AB) kriterleri arasında büyük farkların olduğu gözlenmektedir.

(Tablo 2) (Eu,

http://ec.europa.eu/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm: 2007). Tablo 1 ve Tablo 2 incelendiğinde Basel II kriterleri Türkiye’nin kriterlerinin üç katından daha büyük olduğu tespit edilmiştir. Ancak Türkiye, kendi şartları içerisinde kabul ettiği ve düzenlediği kriterleri uluslararası standartlara taşıyarak Türkiye’nin rekabet gücünü arttırması gerekmektedir.

Tablo 2: Basel II Kriterlerine Göre KOBİ Tanımları Tablosu

Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro	Bilanço
< 10 (mikro işletme)	≤ 2 milyon Euro	≤ 2 milyon Euro
< 50 (küçük ölçekli işletme)	≤ 10 milyon Euro	≤ 10 milyon Euro
< 250 (orta ölçekli işletme)	≤ 50 milyon Euro	≤ 43 Milyon Euro

Kaynak:

http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm

Türkiye'de KOBİ'ler; toplam işletmelerin %99'unu, istihdamın %76.7'sini, yaratılan katma değer %37.7'sini, tüm yatırımlar içindeki payı %56.5'e ulaştırken, toplam kredilerden alınan pay ise %24.3'e ulaşmıştır. KOBİ'erin en zayıf yönünün uluslararası rekabette olduğu, %9 olan ihracattaki payından da anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi reel sektörün neredeyse tamamı KOBİ ölçekli işletmelerden oluşmakta ve ülke ekonomisinde çok önemli bir yeri olduğu yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır (KOSGEB 2006 yılı faaliyet raporu). Türkiye'de Kobilerin teknolojik yapıları incelendiğinde %59'unun günümüze uygun olduğu, %17'sinin modern teknoloji ve %24'ünün ise eski teknoloji kullandıkları görülmektedir. İşletme sayısı, istihdam seviyesi ve yatırımlardaki payı açısından ulaşılan seviyeye, katma değer yaratma ve rekabet üstünlüğü açısından da ulaşılabilmesi için Kobilere finansman, eğitim, danışmanlık, pazarlama, ihracat ve ileri teknoloji kullanımı alanlarında destekler sağlanmalıdır (Şenturan, 2006: 48).

Basel II ile değişen KOBİ tanımına göre, 250'den az çalışanı olan, yıllık cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen ve bilanço toplamı 43 milyon Euro'dan küçük olan işletmeler KOBİ sayılmaktadır. Bir KOBİ'nin bir bankadan kullandığı kredi (nakit + gayri nakit kredi) 1 milyon Euro'nun altında ise o KOBİ "Perakende- KOBİ", 1 milyon Euro'nun üzerinde kredi kullanmışa "Kurumsal KOBİ" olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımlamaya göre bir işletme kullandığı kredi miktarına göre bir bankada "perakende" portföyü içinde değerlendirilirken başka bir bankada "kurumsal" portföyü içinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin standart yaklaşımı kullanan iki KOBİ'den birincisi "Kurumsal KOBİ", ikincisi ise, "Perakende KOBİ" olsun, kurumsal KOBİ kredileri bir dışsal derecelendirme kuruluşundan alacakları derecelendirme notuna göre %0 - %150 arası değişen risk ağırlıklarına tabi tutulabilecektir. Perakende KOBİ'lerde ise, herhangi bir derecelendirme yoksa kredi risk ağırlığı otomatik olarak %75 olmaktadır. Kısaca aynı özellikte iki işletmeden birisi %100 risk ağırlığıyla kredilendirilirken diğeri ise, %75 risk ağırlığıyla kredilendirilmektedir. (Caruana, <http://www.bis.org/review/r030714d.pdf>: 2007).

Türkiye gibi ülkelerde KOBİ'lerin dış kredi derecelendirme kuruluşlarıyla derecelendirmeyi yapmaları zor olabileceğinden başlangıçta bankalar kendi derecelendirmelerini yapabileceklerdir. Ayrıca, derecelendirilmemiş KOBİ'lerin risk ağırlığı %100 olarak kabul edildiğinden Türkiye açısından konuyu incelediğimizde,

derecelendirilmesi halinde risk ağırlığı %100 veya %150'ye denk olacak işletmeler, derecelendirme yapılmadığından %100 risk ağırlığıyla değerlendirileceklerdir. Ancak Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük çoğunluğu "Perakende KOBİ" kabul edildiklerinden risk ağırlıkları otomatik olarak %75'e düşecektir. Bu durumdaki işletmeler %25 daha az maliyetle karşılaşacaklardır. Kısaca perakende KOBİ'ler için ayrılacak sermaye daha düşük olabilecektir (Babuşcu, 2005: 59). Türkiye'de; Basel II uygulamaları çerçevesinde KOBİ'leri bekleyen sorunları, finansman sorunları, saydamlık sorunları ve teminatlandırma sorunları olarak ifade edilebilir (Ebso, http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBI_Kitapcigi.pdf: 2007). Bu sorunları Basel II kriterleri çerçevesinde çözebilen işletmelerin ucuz kredi, düşük maliyetli üretim ve rekabet üstünlüğüne sahip olacaklarını söylemektedir.

Türkiye'de 2009 yılının başında uygulamaya başlaması planlanmakta olan Basel II kararları ülkemizdeki bankaların sermaye yapılarının risk yönetimi açısından sürekli denetime tabi olmasını gerektirmesi, bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması ile bankaların uluslararası alanda rekabet edebilecek seviyeye ulaşması, aracılık fonksiyonlarının daha etkin şekilde yerine getirilmesi, bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması ve böylece ekonomide kayıt dışılığın azalması ile etkin kaynak dağılımı gibi makro düzeydeki olumlu etkilerinin yanı sıra işletmelerin finansman ve yönetim yapılarında iyileşme sağlaması açısından uygulamasında yarar görülen bir sistemdir (Şenturan, 2006: 49).

Akın (2006)'ya göre, KOBİ'ler Türkiye'de kalkınma ve dünya piyasalarıyla bütünleşmek için rekabet gücü yüksek ve ihracata dönük bir sanayileşme anlayışı için ileri teknoloji kullanan ve kalite bilinciyle mal ve hizmet üreten kuruluşlar haline getirilmeleri gerekmektedir. Bu yapısal değişimin bir plan ve strateji doğrultusunda adım adım gerçekleştirilmesi için bir yol haritası benimsenmelidir. Bu yol haritası çerçevesinde KOBİ'lerin ulaşmak istedikleri hedefler belirlenmelidir. Nihai hedef ülke kalkınması ve refah düzeyinin yükseltilmesi olmalıdır.(Akın, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/akinmurat.pdf>: 2007). Bu çerçevede KOBİ'lerde; fiziki şartlar iyileştirilmeli, finansal destek sağlanmalı, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri artırılmalı, verimsiz ve çalışmayan birimler tasfiye edilmeli, gerekli durumlarda işletmelerin birleşmeleri teşvik edilmelidir.

4. Sonuç Ve Değerlendirme

Küreselleşme neticesinde artan uluslararası rekabet bankacılık sektörünü; çeşitli ürün ve hizmet sunan bir sektör haline getirmiştir. Dolayısıyla sektördeki riskler çok çeşitlenmiş ve karmaşık bir hale gelmiştir. Bu riskler iyi yönetilememesi durumunda finansal sektör kaynaklı krizlerin, oluşumu ve etkileri hızla yayılmakta ve tüm ekonomileri etkileyebilmektedir. Bu sorunları önlemek için yapılan Basel II düzenlemesi, gerek kapsamı gerek içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren bir standart özelliği taşımaktadır.

Yeni yaklaşımın temel öğeleri; istikrarlı bir faaliyet ortamının yaratılması, finansal piyasaların geliştirilmesi, her alanda şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün güçlendirilmesi, rekabetçi yapının teşvik edilmesi ve finansal sistemde denetim yapısının artırılması olmuştur. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır. Türk Bankacılık Sektörü, uluslararası gelişmelere paralel olarak finansal yeterliliği ile finansal gözetim ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapmak zorunda kalmıştır.

Basel II, Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Basel II kriterlerini 2007 yılı başından itibaren uygulayan G-10 ve AB ülkelerinin bankaları, gelişmekte olan ülke bankalarına göre rekabet avantajına sahip olduklarından, gelişmekte olan ülke bankalarıyla birleşmeleri ve onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatmıştır. Bugün Türkiye'de bu süreç yaşanmaktadır.

Türkiye ekonomisi içerisinde çok önemli bir paya sahip olan KOBİ'ler; rekabet gücü yüksek, işletmeler haline getirilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle Basel II ve küresel rekabet şartları tahlil edilerek mevcut yapıdaki yetersizliklerin giderilmesine yönelik aktif bir uygulama sürecinin başlatılması KOBİ'lerin geleceği açısından şarttır. Bugün Türk bankacılık sektörü içerisindeki payı % 42'ye ulaşan yabancı bankaların, Halk Bankasının özelleştirilmesiyle % 65'lere ulaşacağı dikkate alındığında kredi kullanmak isteyen KOBİ'lerin Basel kurallarına uyum sağlamaları daha büyük önem kazanmıştır. Ancak yabancı bankaların gelmesi sığ durumdaki Türk mali piyasalarının derinleşmesine ve krizlere daha dayanıklı hale gelmesine imkan tanıyacağı görüşüne karşın Türkiye'de yaşanan son krizlerde yabancı bankaların verdiği tepki dikkate alındığında krizin tetikleyicisi de olabilecekleri savunulmaktadır.

Basel II kararlarının uygulanmasıyla birlikte; piyasa disiplininin artması ve ekonomide kayıt dışılığın azalması etkin kaynak dağılımı gibi makro düzeydeki olumlu etkilerinin yanı sıra işletmelerin finansman ve yönetim yapılarında iyileşme sağlaması beklenmektedir. Ancak kayıt dışılığın yüksek olduğu ülkemizde başlangıçta işletmeler olumsuz etkilense de zaman içinde uyum sağlayacaklarından etkiler olumluya dönecektir. Aksi takdirde Türk Bankacılık Sistemi ve KOBİ'ler yok olma sorunuyla karşılaşacaktır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli sorun uygulamaya hazırlıksız yakalanmak olacaktır.

Öyle görülüyor ki, Türkiye'de mali sermayenin yeniden düzenlenmesi beraberinde tüm ekonomik yapının da yeniden düzenlenmesini getirecektir. Hem AB süreci, hem de Basel II süreci Türkiye sermayesi için geri dönüşü olmayan bir yol gibi görünüyor. Kısaca, geri dönüşü olmayan bu yolda gerek reel sektör gerekse bankalar için artık birçok şey eskisi gibi olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKIN, Murat (2006), “Küresel Rekabet Sürecinde Kobiler İçin Yol Haritası Çerçevesi”, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/akinmurat.pdf>, Erişim Tarihi: 06.07.2007.
- ALP, Ali (2000), Finansın Uluslararasılaşması, Yapı Kredi Yayınları, No: 1337, İstanbul.
- ALP, Ali “Uluslararasılaşan Finans ve Finansal Düzenlemelerde Yeni Yaklaşımlar”, <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsayi17/1715.htm>, 01.11.2004.
- ARAS, Güler (2005), “Basel II Uygulamalarının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>, 7.7.2007.
- BABUŞCU, Şenol (2005), “Basel II ve Şirketler Üzerine Etkileri”, Asomedy, Ekim Sayısı, ss. 47-67.
- BIS, “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>, 1.7.2007.
- BEŞİNCİ, Murat (2005), “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci”, Finans- Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl 42, Sayı 498, ss. 15-27.
- CARUANA, Jaima (2003), “Consequences of Basel II for SMEs”, <http://www.bis.org/review/r030714d.pdf>, 03.07.2007.
- KARABIYIK, Lale ve Adem Anbar (2006), “Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:36, ss. 39-49.
- KOSGEB 2006 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kosgeb.gov.tr/dosyalar/mevzuat/2006%20YILI%20FAALİYET%20RAPORU.pdf>.
- ÖZİNCE, Ersin (2007), “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, <http://www2.tcmb.gov.tr/conference/present/Ozince.doc>, Erişim Tarihi: 10.8.2005.
- ŞENTURAN, Şermin (2006), “Basel II Standartları ve Kobi'lerde Kurumsal Yönetişim”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 20, ss. 45-55..
- TEKER, Suat, K. Evren Bolgün ve M. Barış Akçay (2005), “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, <http://www.e-sosder.com/dergi/1204-TEKER.pdf>, 10.10.2005.
- YAYLA, Münür ve Yasemin Türker Kaya (2005), “ Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, BDDK Yayınları, ARD Çalışma Raporları 2005/3, Ankara.

YÖRÜK, Nevin ve Ünsal Ban (2003), Kobilere Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Gazi Kitabevi, Ankara.

http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm.

http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBI_Kitapcigi.pdf. Erişim Tarihi: 5.07.2007.

http://www.bis.org/publ/bcbs_n111.htm, Erişim Tarihi: 07.06.2007.